

műfaj és téma képviseli GREULE tekintélyes életművét. Az ünnepelt további munkájához ez úton is sok sikert kívánok, közelgő, immár 70. születésnapjához pedig tisztelettel gratulálok.

PÓCZOS RITA

SILVIO BRENDLER: NOMEMATIK
[Nomematika]
Baar Verlag, Hamburg, 2008. 448 lap

A kötet – melynek alcíme „Identitätstheoretische Grundlagen der Namenforschung (insbesondere der Namengeschichte, Namenlexikographie, Namengeographie, Namenstatistik und Namenstheorie)” azaz „A névkutatás azonosságelméleti alapjai (különös tekintettel a névtörténetre, névlexikográfiára, névstatisztikára és névelméltre)” – egyaránt felhasználható névkutatók, elméleti nyelvészek és nyelvfilozófusok számára is, mivel első ízben foglalkozik behatóan a névazonosság kérdésével. A legtöbb nyelvész találkozott már a névazonosság problematikájával, vagyis azzal a névelméleti kérdéssel, hogy két név mikor tekinthető azonosnak, mikor egymás valamiféle variánsának, és mikor két különböző névnek. Mikor beszélhetünk teljes azonosságról két forma között, mikor van szó inkább csak etimológiai (eredetbeli) vagy szemantikai azonosságról (azonos jelentéstartalom), és mikor homonímiáról (azonos leírt vagy kiejtett forma).

Az igen produktív német kutató, SILVIO BRENDLER „Nomematik” című könyvében ennek a témának a mélyére ás. A nomematika elmélete segítségével lehetségessé válik leírni és tanulmányozni a névazonosságot és a különböző típusú névhasználatokat. BRENDLER a névazonosságot (másképpen onímiát vagy izonímiát) így definiálja: egy és ugyanazon névnek a kommunikáció, azaz a nyelvhasználat különböző időpontjaiban való előfordulása, mely tehát nem tévesztendő össze sem az etimológiai, sem a formai, sem pedig a funkcionális (referenciális) azonossággal.

A tudománytörténeti áttekintésben BRENDLER kiemeli, hogy VOLKER KOHLHEIM már 1977-ben foglalkozott e témával a jelen könyvhöz hasonló módon (és használta már a *noméma* és *allonom* kifejezéseket is a bemutatott rendszer egységeinek megnevezésére a *fonéma* és *allofon*, *morféma* és *allomorf* mintájára). Más kutatók is, főleg németek, jelentősen hozzájárultak a témához. BRENDLERnek így bizonyos értelemben több elődje is van, de senki sem mutatta be a témát olyan kidolgozottan és részletesen, mint ő. A *nomematika* kifejezést maga BRENDLER vezette be 2003-ban írt munkájában (Methoden der Zunamenkunde). A szerző megállapította, hogy bár e korábbi nomematikus kísérletét jóindulattal fogadták a nyelv kutatók (vagyis elfogadó kritikát kapott), de nem hozott nagy áttörést. Az irodalomban is kevés a nyoma; ezen szeretne e művével változtatni. Ezért dolgozott ki egy nagy és szisztematikus nomematikát, ami szándékai szerint az onomasztika alapvető elmélete, modellje lesz. A 2. fejezetben tér ki a cím magyarázatára: a *nomematika* elnevezést azért tartja célszerűnek, mert a szintén lehetséges *onomatológia* összetéveszthető lenne az *onomasztika*-val. A másik érv a *nomematika* mellett, hogy

egybecseng az egyéb nyelvészeti tudományterületek nevével, pl. *grammatika*, *szemantika*, *pragmatika*, valamint rugalmas és könnyen fordítható más nyelvekre (*nomematics*, *nomématique*, *nomematika*).

Első, felületes átlapozásra valójában nem derül ki, hogy BRENDLER vaskos munkája a nevekről és a névkutatásról szól. A mű törzsszövegének egyharmada formulákból, számok hosszú sorából, rövidítésekből, grafikus szimbólumokból áll. Ez kezdetben meglehetősen ijesztő lehet egy hagyományosan humán műveltségű névkutató számára, ám a bevezetés (25–52) és a tudománytörténeti áttekintés az első fejezetben (53–80) lehetővé teszi a türelmes olvasónak, hogy befogadja a következő fejezeteket. Segítségére lehet ebben a kötet végén lévő 70 oldalnyi függelék (321–71), irodalomjegyzék (393–419), valamint név- és tárgymutató (421–48) is.

A könyv nyelvelméleti bevezető részeiben a szerző a nomematika neurológiai és pszichológiai megalapozását is érinti, valamint hangsúlyozza elmélete kompatibilitását más nyelvelméletekkel is. Kiindulópont lehet BRENDLER nomematikájához a nyelv hierarchikus szerkezete (közelebbről az, hogy a névrendszer a nyelvi rendszer egy alrendszer). Mintegy ellenpárként az egyéb nyelvek *fon*, *graf*, *morf* stb. kifejezéseihez BRENDLER szó- és névszinten a *lex* és *nom* kifejezésekkel dolgozik. A variánsokat általában az *allo-*előtaggal (pl. *allofon*, *allonom*) nevezik meg. Ezenkívül – hogy a jelenséget egy magasabb, absztrakt szinten ragadjuk meg – használja az *archi-* előtagot, mint az *archinom* vagy *archiallonom* esetében. A kifejtésben és a formulákban a különböző szintek képviselőit grafikusán jelöli olyan ismert jelekkel körülvéve, mint a balra, illetve jobbra irányuló ferde vonal és a kapcsos zárójel: egyetlen jel szerepel például a $\backslash lex \backslash$ és $\backslash nom \backslash$, két jel az $\backslash \backslash lex \backslash \backslash$ és $\backslash \backslash allonom \backslash \backslash$ és három jel a $\backslash \backslash \backslash lex em \backslash \backslash \backslash$ és $\backslash \backslash \backslash nom em \backslash \backslash \backslash$ esetében. A jel félkövéritése az archiváriánsokat jelöli. Egy **{{{archimorfémá}}}**-nak három félkövér kapcsos zárójelle van mindkét oldalon, míg a szokásos morfémának hasonló a jelölése, csak nem félkövéren. Más matematikai eredetű és gyakran használt jel az =, aminek a jelentése „hasonló vmihez”, illetve „azonos vmivel”. A $\equiv$ azt jelenti, hogy „azonos vmivel”, az $\neq$ pedig: „nem hasonló, illetve nem azonos”. Továbbá van a $\sum$ és a @ aláhúzza: „referál vmire” és „vmiként specifikálva”. Szerencsés módon e jelzések magyarázata megtalálható a könyv elején (24–5).

A fent említett jelölések mellett a könyvben általánosabb rövidítéseket is találunk: N = név, W = Wortlaut (kb. 'hangzó forma'), P = fonológiai szerkezet, R = realizáció, K = konkretizáció, IO = információmennyiség a megnevezett tárgyhoz. Egy bizonyos kombinációja a különböző tulajdonságoknak, tényezőknak együtt ad értéket egy névnek. Két formula, amely azonos értéket ad, jelenti az azonosságot. Más kombinációk más értéket adnak, így következésképp a nemazonosság felé mutatnak. Összefoglalóan, a formulák azokat az azonosságelméleti alapokat illusztrálják (az alcím szavait idézve), melyek segítségével eldönthetjük, hogy a névidentitás fennáll-e vagy sem.

A könyv igen szigorúan és szisztematikusan van felépítve, ez megkönnyíti a használatát. A tartalomjegyzék és a rövidítéslisták után következik a bevezetés, a tudománytörténeti áttekintés (53–80), valamint egy általános fejezet a nomematikáról mint elméletről (81–170). A 3–7. fejezetben az elméletet a nevek öt kategóriájára alkalmazza a szerző: településnevek, határnevek, víznevek, növénynevek és személynevek. (Zárójelben megemlíthetjük, hogy BRENDLER a növénynév fogalommal valójában egyedi növénynevekre utal, pl. *Heinrich de Lange*, amely egy ismert kaktusz neve Sachsenben.) Az öt fejezet egyformán épül fel, hasonló alcímekkel (a személynevekről szóló fejezetet véve illusztrációként):

1. A személynév-azonosság mint probléma; 2. A nomematika mint megoldás a problémára; 3. A személynévek mint nomematikus egységek; 4. A személynév-azonosság mint kapcsolat a nomematikus egységek között; 5. Konzekvenciák a személynévkutatás számára.

Az összefoglalás után egy 70 oldalas függelék következik (321–91), melyben jó néhány példát találunk különböző, használatban lévő nevekre, melyekre alkalmazható BRENDLER nomematikus teóriája. A példák az internetről származó lapkivágásokban és képernyőfotókban találhatók, néha csak szöveg, néha képek is a megfelelő linkekkel hivatkozva. Minden példa mellett áll egy jelzés, amely részben azokból a betűrövidítésekéből áll, melyeket a névkategoriákra alkalmazott a formulákban (pl. SN: Siedlungsnamen = településnév), részben egy rövidítés, amely mutatja, hogy mely példák/klípek tartoznak össze és melyek építenek összehasonlítható sorozatokat. Például a PN-L3a kivágás az *Erik Heckel* személynévről szól, ahogyan a PN-L3b és PN-L3c is. A példák általában bemutatják a kategoriákat, de semmilyen példa sincs a Pfn (Pflanzennamen) rövidítésre. Ehelyett az egész példagyűjtemény egy nagy csoport BN rövidítésű kivágással kezdődik, amely rövidítést egyébként nem alkalmaz máshol, és amely úgy néz ki, mintha a n. *Baumnamen-re* (fanév) utalna. De hogyan függ össze ezen függelék a könyv szövegének többi részével? Mi az pontosan, amit BRENDLER mutatni akar az olvasóinak? Az olvasó jogosan hiányolhatja itt a magyarázatot.

Összefoglalóan megállapíthatjuk: kétség nem fér hozzá, hogy SILVIO BRENDLER rendkívül olvasott, kreatív és elméletileg igen képzett kutató. Az elmélet használhatóságát azonban áttekinteni jelenleg igen nehéz, akárcsak a jövőjét és hatását megjósolni. Szívesen látnám a nomematikát gyakorlatilag is használhatóvá téve, sőt konkrét magyar névanyagra alkalmazva, de még remélni sem merem, hogy ilyen belátható időn belül bekövetkezhet.

BÉNYEI ÁGNES

MNOHOTVÁRNOST A SPECIFIČNOST ONOMASTIKY IV. ČESKÁ ONOMASTICKÁ KONFERENCE, 15.–17. ZÁŘÍ 2009, OSTRAVA

[A névtan sokszínűsége és sajátossága. IV. Cseh Névtudományi
Konferencia, 2009. szeptember 15–17.]

Szerkesztette: JAROSLAV DAVID – MICHAELA ČORNEJOVÁ – MILAN HARVALÍK
Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě – Ústav pro jazyk český
AV ČR, Ostrava–Praha, 2010. 522 lap

1. A kötet a 2009. szeptember 15–17. között Ostravában tartott IV. Cseh Névtudományi Konferencia előadásait adja közre.

A kiadványt RUDOLF ŠRÁMEKnek a konferencia résztvevőihez intézett személyes hangú levele nyitja (11–3). Ezt követően MILAN HARVALÍK méltatja két, jubileumát ünneplő névkutató (a 75 éves NADĚŽDA BAYEROVÁ és a 80 éves IVAN LUTTERER) munkásságát (14–8). Ezután következtek a névtani előadások. Hét ország 64 nyelvésze ismertette az általa feldolgozott témát angol, német, lengyel, cseh és szlovák nyelven. A résztvevők